

tické praxi (v Rudém právu, v Rovnosti, v Tvorbě i ReDu) vždy proti číře formalistnímu nazírání na literaturu a proti ideologické bezpáteřnosti mladých. Vedla mne k tomu zkušenost z mého přímého vztahu k organizovanému odboji dělnické třídy a masové práci. Vyčištěním některých koutů své knihy, myslím, jsem odstranil teoretické překážky, které mně stály v cestě ke kritické práci opravdu revoluční, a doufám, že se na nové cestě sejdu ke společné práci s mnoha soudruhy.

Z korespondence i osobních styků přesvědčil jsem se v mnoha minulých měsících, které uplynuly od známého projevu několika českých spisovatelů a spisovatelek proti vedení KSČ, že důvod mého podpisu na tomto projevu byl často příliš ztotožňován s pohnutkami a názory ostatních podepsaných, kteří buď vůbec likvidovali svůj poměr ke komunismu, nebo aspoň zachovali si více nebo méně nepřátelský poměr k dnešnímu vedení KSČ i k dnešnímu režimu v III. internacionále a kursu Stalinovu. Nemíním tu výrazů nelibosti, které tu a tam zvrhaly se v hrubé a hloupé pomluvy. Ty mne v dané situaci nemohly překvapit, jako mne nemohly zmást. Spíše byl jsem „dojat“ jistými námluvami a pozvánými k součinnosti z kruhů buď nepřátelských dnešnímu režimu komunistickému, nebo vůbec cizích člověku komunisticky myslícímu a cítícímu. Nepovažuji-li v této chvíli za nutné nebo užitečné, abych byl komunistou matrikovaným, neznamená to, že jsem zatoužil po společnosti likvidátorů, trockistů nebo „jílkovců“, nebo že čekám na příležitost, abych se vrhl do náruče některé „levé“ skupině maloměšťácké, polooficiální nebo oficiální: zůstal jsem a zůstanu komunistou, jemuž strana je vždy bližší než jakákoliv individuální nechuť a kterákoli mimostranická opozice.

Můj podpis na zmíněném projevu nechtěl být ničím jiným než výkřikem úzkosti ve chvíli, kdy KSČ zdála se být v situaci opravdu kritické.

Na jiném místě této brožury pravím, že tzv. historická pravice komunistická — první vedení strany — založila československou sekci III. internacionály s tajnou myšlenkou, že ji dostane pomalu na cestu předválečné sociální demokracie. Mohl bych uvést několik výroků, charakterizujících tuto náladu. Byl to nicméně omyl parlamentárních politiků a rozumných oportunistů. Soudruh Šmeral, který byl jistě nejbližší této náladě a koncepci, pochopil nicméně, myslím, její neudržitelnost dosti brzy a lépe než ona část jeho suity, která ho s rozhořčením opustila, když se stal vůdcem komunistického „centra“. Jeho chybou bylo, že nesnažil se včas zmírnit konflikt mezi duchem III. internacionály a „sociálně demokratickou tradicí“ pomalou likvidací bubníkovských živlů, které neměly opravdu v komunistické straně co činit, i když jsme toho názoru, že davová strana revoluční v kapitalistických zemích má čelit vnitřnímu oportunismu spíše obratnými prostředky organizačními než překotným vylučováním. Bubník, pologramotný maloměšťák s ješitným nadáním hereckým a s líbivou demagogií na každém místě, byl skutečně nebezpečný. Nic však nepotvrzuje mi lépe úmysly historické pravice komunistické než malá diskuse, kterou jsem měl nedávno s jedním jejím členem z bývalé Šmeralovy suity, který tvrdil právě opak toho, co říkáme zde: že totiž měl prý Šmeral naopak bubníkovce ze všech sil držet. Což nemůže znamenat nic jiného, než že měl pomalu většinu strany proti vůli Moskvy a všemi prostředky odvést napravo, i za tu cenu, že by z ní odešla nebo byla vyloučena revoluční menšina. Zkrátka: historická pravice komunistická měla mnoho politické síly a schopnosti, neměla však revoluční vůle, a tento nedostatek způsobil, že konflikt mezi duchem III. internacionály a „sociálně demokratickou tradicí“ měl křečovitý a nebezpečný průběh. Likvidace pravých živlů nebyla poté prováděna racionálně, nýbrž ve skocích dosti náhodných, které způsobilý straně značné ztráty, z nichž dočasná ztráta politického prestiže nebyla nejmenší. Kdyby byla měla historická pravice komunistická trochu revoluční vůle, byla by se sama

starala, aby živly čistě maloměšťácké byly postupně ze strany vyloučeny nebo aspoň činěny neškodnými. Tehdy bylo kdy k tomu.

Další vedení KSČ, kompromisní těleso z „centra“ a „levice“, mělo v jádru nemravnou povahu: stanovisko obou směrů bylo vyčkávací, „až se protivník zkompromituje“; především „centristé“, vědomi si většího politického rozhledu svého a nevalné gramotnosti svých protivníků, čekali, až „levice“ ocitne se v koncích. Tato neupřímná politika vnitřní nemohla straně ovšem prospět. S pomocí Moskvy, která právem viděla v Československu větší nebezpečí v „pravých úchylných“, vyhrála to nicméně „levice“, a KSČ dostala vedení „jilkovské“. Bylo to vedení pologramotné a zčásti rovněž velmi neupřímné. Frivolní demagogie občana Bolena například nebyla jistě jeho ozdobou. Za tohoto vedení, jakmile jeho neschopnost byla očividná a opozice mládeže zahájila na ně první útoky, vyvrcholila krize strany, zpočátku tak mohutné a vlivuplné.

Nyní byla, myslím, opravdu na místě — úzkost. Zdálo se, že pro neschopnost vůdců hrouť se jediná solidní hráz proti československé reakci. Znal jsem poněkud lidský materiál, s nímž bylo možno počítat, kdyby bylo běželo o výběr zkušených a poctivých vůdců pro nové vedení KSČ. Nebyl veliký, ale činil jsem si přesto jakousi představu o skupině lidí, kterým bylo by možno svěřit stranu, aby ji vyvedla z trýznivé kalamity. Jenže v politických stranách, hlavně v době jejich krize, nelze provádět takových pokusů: vedení KSČ chápala se radikální mládež, která zvítězila nad „jilkovci“.

Nebyl jsem jistě nikdy v životě odpůrcem mládeže, naopak: vždycky jsem jí více důvěřoval než „starým“, nikdy jsem se jí nebál. Ale mládež politická bývá přece jen něco zcela jiného než mládež literární nebo umělecká. V literatuře a umění rozhodují nadání a svědomitost, v politice rozhoduje vedle toho ještě zkušenost. Nevěřil jsem, že mládeži, nastupující v čelo KSČ, podaří se aspoň vyvést stranu z krize a zachránit její davovou povahu, bál jsem se, že učiní z ní sektu, a sekta, toť nako-

nec vždy cesta k maloměšťáckému radikalismu pouze slovnímu.

Měl jsem tehdy zlé dny, celé hodiny prochodil jsem, mučen trýznivými obavami — a tak podepsal jsem zmíněný projev, když mi byl předložen, s jedinou podmínkou, aby byl namířen i proti vedením předchozím: opakují, byl to pro mne jen výkřik úzkosti.

Chybil jsem? Ano, ale jen v jedné věci: že jsem nemluvil toliko za sebe, že jsem podepsal kolektivní projev s lidmi, kteří buď již opouštěli půdu komunismu, nebo dávali přednost justamentu skupinky před zájmy strany. Měl jsem vykřiknout, poněvadž tehdy počal jsem již mlčení považovat za zbabělost, měl jsem vykřiknout, ale toliko za sebe, vyslovit svou úzkost, své obavy, zároveň však i to druhé: že žádná krize v té nebo oné sekci, ba ani v III. internacionále nemůže mít vlivu na podstatu mých názorů, na mou víru a mé přesvědčení, na způsob mého zření — na mou nenávisť k buržoaznímu „porádku“, na mou víru v mezinárodní vítězství proletariátu, na mé přesvědčení, že jen leninismem lze dobýt a bude dobyto světa pro socialismus.

Ani to, že jsem byl vyloučen ze strany, ostatně právem, poněvadž jsem porušil disciplínu a tohoto porušení jsem neodvolal, nemohlo mít nejmenšího vlivu na mé myšlení a cítění komunistické. Jako nejsem tak krátkozraký, Josefe Horo, abych v průběhu světové revoluce sociální od ruské revoluce až do dneška viděl důvod k pesimismu, ke zklamání, ke „ztrátě víry“, k likvidaci komunistického přesvědčení, jako nejsem dosti ješitný, abych vnitřně rozcházel se s hnutím a stranou, když v nich neděje se vše podle mých názorů, nejsem ani dosti malicherný, abych ve svém vyloučení viděl casus belli se stranou.

Stav a politika strany, jako je komunistická, nejsou pouze výsledkem zásluh nebo chyb a pletich vůdců, nýbrž mnohem více důsledkem četných vnějších i vnitřních příčin, jež se vymykají vůli jednotlivců, proto má strana konec konců vždy pravdu. Je taková, jaká za daného poměru sil vnitřních i vnějších být musí.

Likvidace maloměšťáctví a „sociálně demokratické tradice“ v komunistické straně je logickou a elementární nutností; díky nevěrným, špatným nebo neprozíravým vůdcům prováděna byla u nás křečovitě a stála stranu mnoho. Dnes má ji však KSČ povšechně za sebou, a znova rostoucí vlna revoluční, důsledek krize kapitalistického hospodářství a vzpoury v koloniálních a polokoloniálních zemích, nalézají stranu poměrně již dosti pohotovou. Obavy se zřetelem k dnešnímu vedení se povšechně nesplnily; částečně ovšem z toho důvodu, že úspěchy Sovětského svazu, zrada sociálfašistická, útisk hospodářský i politický, zápas vůdčích koncernů otvírají proletariátu znovu oči a upozorňují jej, kde má hledat svého vůdce a svůj předvoj.

Jsem jistě dalek toho, abych na puntík souhlasil se vším, co dnešní vedení KSČ dělá a hlavně nedělá a dělat by mělo. Ale předně: znám ztráty, které strana utrpěla v zápasu se svými maloměšťáky, oportunisty a likvidátory, znám i nepatrný počet vůdčích a tvůrčích sil, jež má dnes k dispozici, a konečně znám také nesnáze revoluční strany v době zostřené perzekuce s maloměšťáckou povahou českou — a po druhé: považuji dnešní situaci z hlediska proletariátu za nejméně vhodnou k tomu, aby jakákoliv opozice komunistická házela straně klacky pod nohy (objektivní kritiky jsme se dosud nedočkali), i kdyby měla tisíckrát silnější důvody pro svou existenci než to, co se dnes komunistickou opozicí jmenuje nebo včera jmenovalo, než se uchýlilo do sociálně demokratického zaopatření.

Proč se tedy nesnažím o návrat do strany?

Deset let přímých i nepřímých zkušeností se stranou a intelektuály poučilo mne, že pro stranu i intelektuála je prospěšnější, stojí-li intelektuál vedle strany, není-li strana odpovědná za jeho úchylnky, skrupule, náklonnosti, potřeby, nálady a rozmary a nepotlačuje-li jich tudíž, a není-li intelektuál přímo odpověden straně za svou práci a za svůj život. Potřeby a možnosti strany jsou jiného druhu než potřeby a schopnosti intelektuálů — spisovatelů, umělců a vědců.

Ovoce tvůrčích duchů uzrává často na stromech, jejichž nezbytné podmínky životní jsou pravidelně v rozporu více nebo méně krutém s tím, čeho strana musí vyžadovat od svých příslušníků. Naskytne se mi snad jednou příležitost, abych správnost těchto stručných vět mohl objasnit konkrétními případy ze svých zkušeností. Nejméně ovšem prospívá intelektuál straně i sobě, když se stane zaměstnancem strany. Čímž nechci ovšem říci, že vůdcové, politikové, předáci strany mají být intelektuálně zcela omezení a jednostranní: mluvím toliko o intelektuálech, jejichž hlavní potřebou a schopností je tvorba literární, umělecká nebo vědecká.

A rovněž tím nechci říci, že ideálem intelektuála je mi některý z oněch typů, jež upřímně nebo pokrytecky vidí svou chloubu v tom, že jsou domněle nad třídami a nad stranami. Jako již dávno nepovažuji za okrasu lidského ducha naší doby subjektivní ideologie, jejichž jediným kladem je originalita, a všechno ostatní soukromým breptáním, rozmnožujícím zmatek ve hlavách i srdcích, tak nevidím ani krásy a užitku v třídní neuvědomělosti a politické bezcharakternosti intelektuálních chytráků nebo blouznivců. Jsem komunista a považuji za nezbytné, aby potírání byli všickni protivníci komunismu a politování ti, kdož nedovedou se rozhodnout mezi rudou a bílou, mezi rudou, která je jen jedna, a bílou, která má všechny odstíny až po ten docela černý.

Systematiky všech disciplín jsou nudné, snad můžeme přejít i jména autorů i výčet děl a zmínit se jen o duchu moderního umění. Dovolte mi předpokládat, že většina přítomných dam a pánů považuje moderní umění za bláznivinu, snadnost a schválnosti, které byly vymyšleny jen, aby pohoršovaly čtenáře a bohorovné kritiky. Dovolte mně být trochu polemic-kým. Každé dílo je třeba prosazovat či aspoň hájit a stát za ním, tím spíše, jde-li o věci vášnivého zaujetí, o věci tvaru, který v umění má důležitost jazyka. Zajisté není námitek, dožaduje-li se někdo ze starých pánů, starých lety nebo duchem, literatury mravoličné, literatury vzdělávací, literatury komunistické nebo naopak okresní. To vše se nedotýká podstaty umění, dotud můžeme mluvit jenom o fabuli, jež bývá užitečná či škodlivá, vhodná či volena nesprávně, ale naprosto nerozhoduje o uměleckých hodnotách díla, neboť vlastní básnická práce je práce o tvaru. Tedy skladba a řeč, či ještě výrazněji: slovo.

Ve shodě s několika autory považuji za umění onu básňovou mohutnost, jež oživuje, onu těžko postižitelnou slovesnou magii, která povznáší a způsobuje prudké hnutí mysli, připomínajíc pláč a štěstí. Považuji za krásu ono pozdvižení ducha, ono vichření fantazie, jež uchvátí a vznese. Vyskytnou-li se fantastické síly umění v občanském životě, zajisté mohou být spojovány s příhanou, zdají se obludné a neúměrné ku po-